

**Aruanne arheoloogilise järelevalve käigus leitud
kiviristist Tartust Vallikraavi tn 5 krundilt 2015. aasta
detsembris**

Rivo Bernotas

Tartu 2016

Arheoloogiliste uuringute aruande vorm nr 1.

		Loa number: 14710
Mälestise nimetus / uuringu objekt:	Tartu vanalinna muinsuskaitseala	Registrinumber: 27006
Aadress (uuringu objekti asukoht): Vallikraavi tn 5		
Koordinaadid:		

Uuringute eesmärk ja kokkuvõte:

Järelevalve eesmärgiks oli välja selgitada võimaliku kultuurkihi ja/või kinnismuististe (bastioni Karl IX konstruktsioonid) olemasolu või puudumine kaevataval alal ning olemasolu korral selgitada välja nende vanus ning iseloom.

Teostatud pinnasekoorimistööde käigus avastati pruunist savisest mullakihist täitepinnasest massiivne kivirist. Rist pärineb tõenäoliselt keskajast ja on oma välimusest ja mõõtmetelt mõneti sarnane Setomaalt avastatud kiviristidega.

Tehtud/tellitud analüüsid ja dateeringud:

¹⁴ C	Välitööde juhataja ja asutus: Rivo Bernotas, Arheox OÜ
dendro	Toimumisaeg: 10.–11.12.2015
luu	Tööde tellija: AS GIGA
muu	Kaevandi või uuritud ala pindala: Pinnasekoorimine ~160 m ² suurusel alal
	Leiud (peanumber): –
Märkused:	

Kuupäev:

28.03.2016

Allkiri:

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
2. Uuringuala iseloomustus	3
3. Tööde metoodika	3
3. Kirjeldused	4
3.1. Krundi alal paiknenud pinnas	4
3.2. Kivirist	4
Kokkuvõte	5
Fotode loend	6
Kasutatud allikad	6
Joonised ja fotod	7

1. Sissejuhatus

10.–11. detsembril 2015 toimus arheoloogiline järelvalve Tartus, vanalinna muinsuskaitsealas (reg nr 27006; vt joonis 1) Vallikraavi tn 5 kinnistul teostatavatel pinnasekoorimistöödel. Tööd tellis AS GIGA (reg nr 10254167, Narva mnt 124, Tartu, margus@giga.ee). Tööd teostas arheoloog Rivo Bernotas (OÜ Arheox, reg nr 12613883, Aida 11-26, rivobernotas@gmail.com, Muinsuskaitseameti tegevusluba E801/2014). Arheoloogilise järelvalve teostamiseks väljastati Muinsuskaitseameti poolt Rivo Bernotasele arheoloogiliste uuringute luba nr 14710. Rivo Bernotas on teinud ka aruandele lisatud fotod. Asendiplaani mõõtis sisse geodeet Hannes Kuht OÜ-st Geopoint.

Järelevalve eesmärgiks oli välja selgitada võimaliku kultuurkihi ja/või kinnismuististe (bastioni Karl IX konstruktsioonid) olemasolu või puudumine kaevataval alal ning olemasolu korral selgitada välja nende vanus ning iseloom.

2. Uuringuala iseloomustus

Vallikraavi tn 5 kinnistu jäi keskajal välja linnamüüri piiratud alast (vt joonis 2). Uusajal jäi kinnistu bastioni Karl IX äärealale (vt joonis 2). 19. sajandi algusest pärineval kaardil puudub hoonestus krundil samuti (vt joonis 3). 1920. aasta kaardil on krundi alal näha seal paiknenud üksik puithoone (vt joonis 4).

3. Tööde metoodika

Kaevetööd viidi läbi tellija poolt organiseeritud kopp-laaduriga ja käsitsi labidatega allakirjutanu juuresolekul. Allakirjutanu fikseeris korrapäraselt kaevise sügavuse, pinnasekihid, ning otsis leide. Kaevetööde käigus välja tulnud bastioni Karl IX müürid puhastati allakirjutanu poolt labida, kühvli ja harjaga ja kanti OÜ Geopunkt geodeedi poolt alusplaanile (pikemalt vt Bernotas 2016). Kaevetööde käigus tehti arvukalt fotosid, millest informatiivsemad on käesolevale aruandele lisatud väljaprintiduna.

3. Kirjeldused

3.1. Krundi alal paiknenud pinnas

Krundi alal paiknenud pinnaseks oli pruun savine mullakiht, kus sees dokumenteeriti telliseid, aknaklaasikilde, lubjatükke, maakive ja veeriseid (vt fotod 1–3). Pinnast kooriti rajatava hoone jaoks kahel tasapinnal, millest linnapoolne (kagupoolne) osa kooriti kuni absoluutkõrguseni 46.40 m ja loodepoolne osa absoluutkõrguseni 46.90 m.

Nagu fotodelt näha ja ka kohapeal dokumenteeriti, on tegemist üpris selgelt täitepinnasega. Suuremad lahtised maakivid pärinevad tõenäoliselt samuti krundi põhjaosasse jäänud bastioni Karl IX müürikonstruksioonidest.

Krundi läänepoolses osas paiknenud uusaegse hoone müüride vahel olnud tumepruunist mullakihist õnnestus leidudena koguda portselannõude kilde, aknaklaasi ja klaaspudelite katkeid, millele tuginedes võib kihi dateerida mitte varasemaks kui 19. sajandist pärinevaks.

3.2. Kivirist

Massiivne kivirist tuli välja umbes krundi keskosast, eelkirjeldatud pruunist savisest mullakihist kus oli sees ka sees telliseid, aknaklaasikilde, lubjatükke, maakive ja veeriseid.

Vallikraavi tn 5 kinnistult avastatud risti kõrgus oli 82 cm ja laius 78 cm. Risti paksus oli 30 cm. Risti pealispinnale oli süvendatud reljeefselt veel teinegi kitsas rist (vt foto 4).

Kiviristid Eesti ala külakalmistutel pärinevad tõenäoliselt perioodist 14.–17. sajand (Valk 2001, 27). Seega näib tõenäoline, et Vallikraavi tn 5 kinnistult avastatud kivirist on vanem kui täitepinnase dateering (19. sajand). Avastatud rist näib olevat mõneti sarnane Setomaalt avastatud näidetega (Valk 2001, 24, tahvel VIII, fig. 3). Setomaalt avastatud ristid on üldiselt jäänud 0,4–0,7 m kõrgusteks.¹ Seega on avastatud rist neist mõneti suurem.

---

¹ Setomaalt on avastatud ka mõned üle 1 m kõrged ristid (Valk 2001, 27).

Kokkuvõte

Tartust, Vallikraavi tn 5 krundil seoses rajatava hoone vundamendisüvendi jaoks teostatud pinnasekoorimistööde käigus avastati kõige varasemalt 19. sajandisse dateeruvast pruunist savisest mullakihist täitepinnasest massiivne kivirist. Rist pärineb tõenäoliselt keskajast ja on oma välimuselt ja mõõtmetelt mõneti sarnane Setomaalt avastatud kiviristidega.

Tartu 28.03.2016

Fotode loend

Foto 1. Pinnasekoorimine krundi idaosas. Vaade loodest.

Foto 2. Pinnasekoorimine krundi idaosas. Vaade loodest.

Foto 3. Pinnasekoorimine krundil keskosas. Vaade idast.

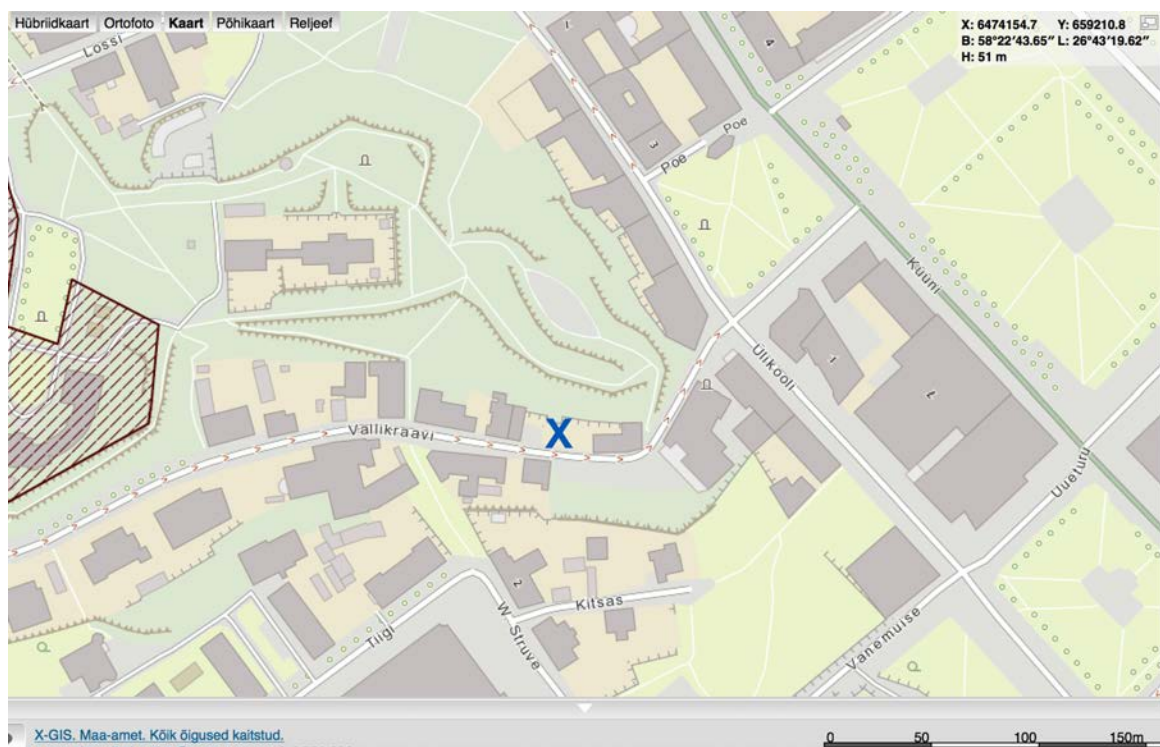
Foto 4. Avastatud kivirist.

Kasutatud allikad

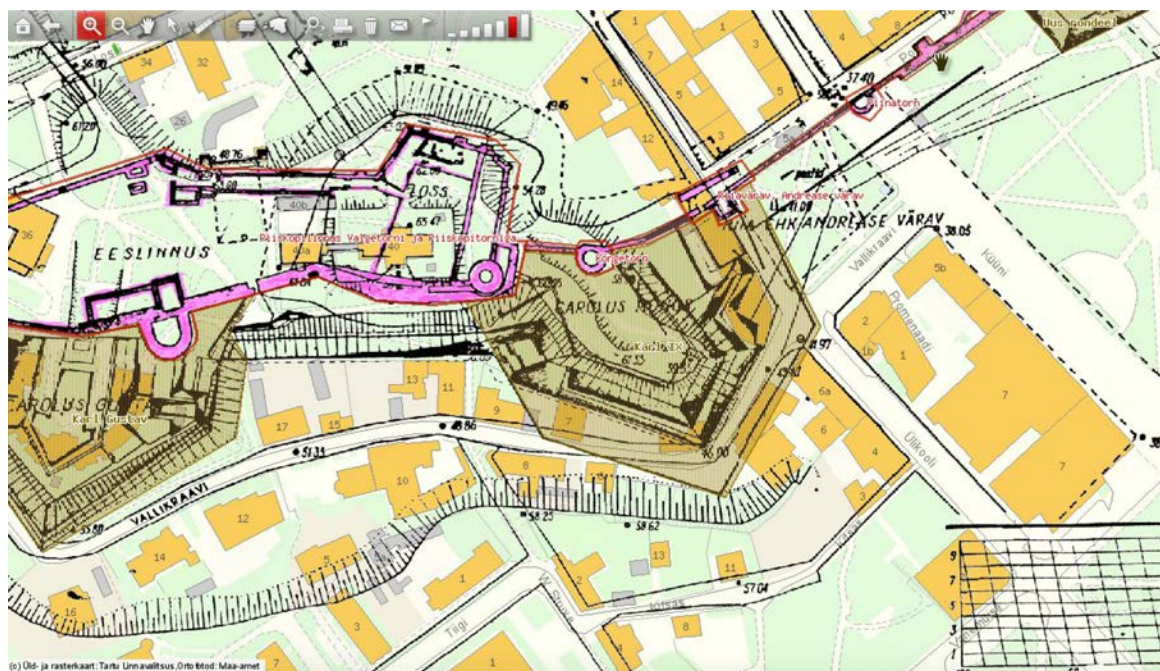
Bernotas, R. 2016. Aruanne arheoloogilisest järelevalvest Tartus, Vallikraavi tn 5 krundil. Ilmumisel.

Valk, H. 2001. Rural Cemeteries of Southern Estonia 1225–1800 AD. Gotland University College/University of Tartu.

Joonised ja fotod

Joonis 1. Vallikraavi tn 5 krundi asukoht Tartu vanalinna muinsuskaitsealas (krunt tähistatud tumesinise X- ga). Kaart Maa-ameti kaardirakendusest www.xgis.maaamet.ee, töötlus Rivo Bernotaselt.

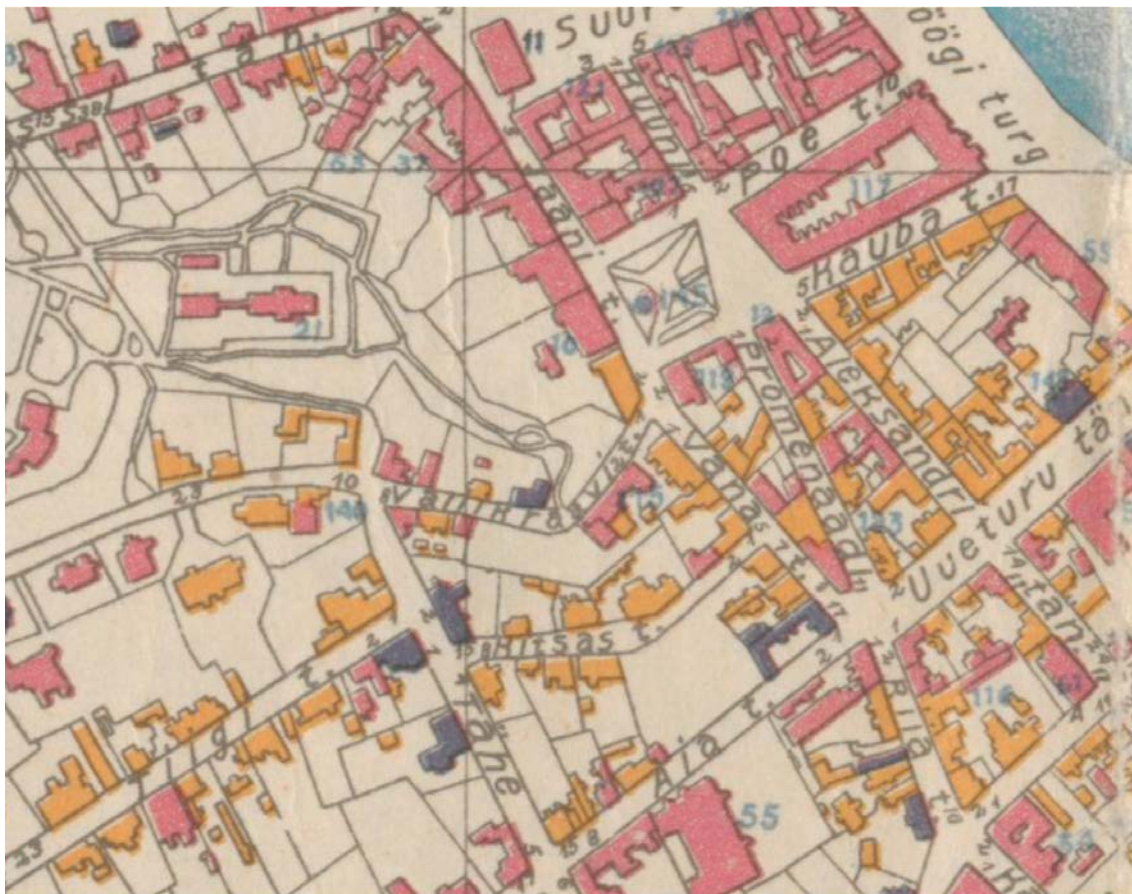

Joonis 2. Keskaegse linnamüüri ja bastion Karl IX asukoht Vallikraavi tänava suhtes. Kuvatõmmis Tartu Linnavalitsuse kodulehelt.

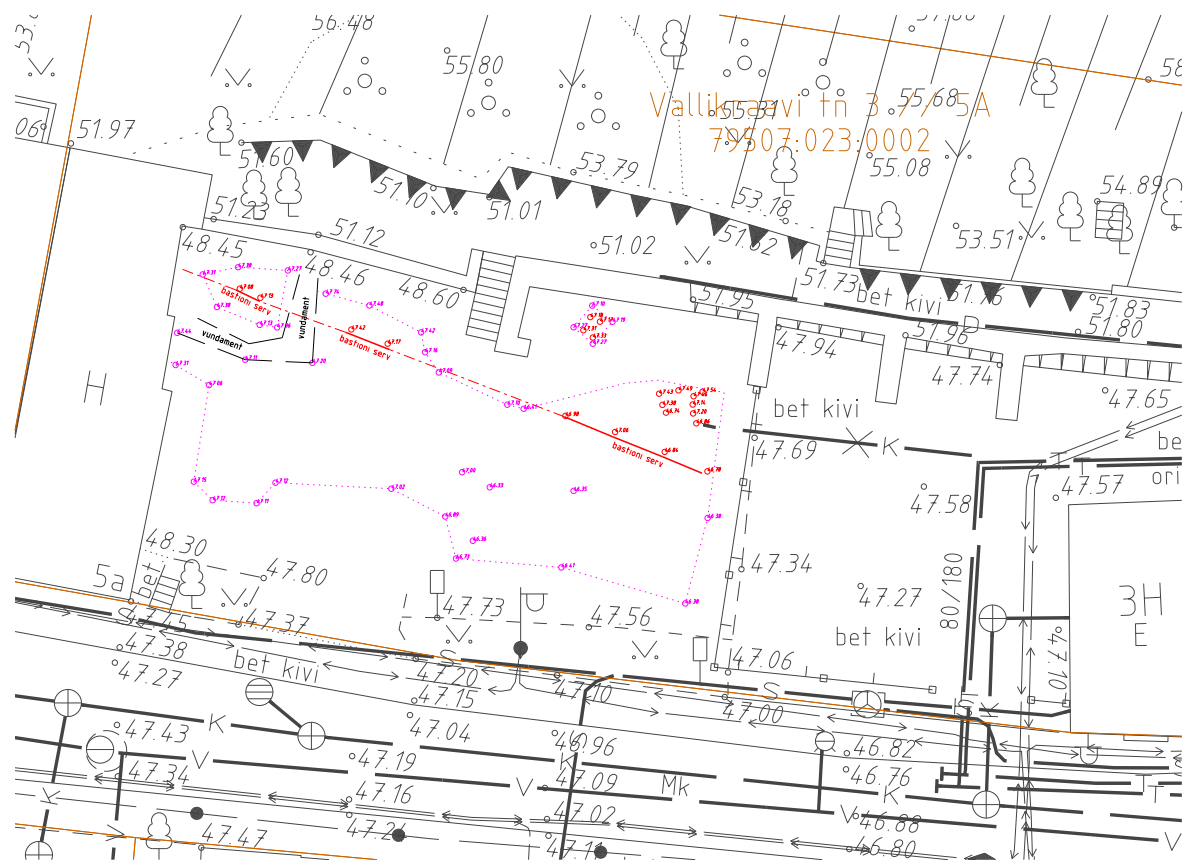

Joonis 3. Vallikraavi tänava ala 19. sajandi alguses. Kaardialus Ajalooarhiivist (EAA. 308.6.412 leht 1).

Joonis 4. Vallikraavi tänava ala 1920. aasta kaardil. Kaardialus Ajalooarhiivist (EAA. 2110.1.4822).

Joonis 5. Kaevetööd Vallikraavi tn 5 krundil. Kooritud ala piir tähistatud roosaga. Avastatud bastioni Karl IX müür (vt Bernotas 2016) tähistatud punasega. Asendiplaani mõõtis sisse geodeet Hannes Kuht, OÜ Geopunkt.

TARTU, VALLIKRAAVI 5 – 2015

Foto 1. Pinnasekoorimine krundi idaosas. Vaade loodest.

Foto 2. Pinnasekoorimine krundi idaosas. Vaade loodest.

TARTU, VALLIKRAAVI 5 – 2015

Foto 3. Pinnasekoorimine krundil keskosas. Vaade idast.

Foto 4. Avastatud kivirist.